

Çanakkale Cephesinde Anadolu Yakası Topları (Anadolu Boğaz Giriş Tabya ve Bataryaları)*

Ahmet ESENKAYA**

Özet

Çanakkale Cephesi'nde her an nice kahramanlıklar yaşanmıştır. Bu kahramanlıkların içinde çoğu zaman ikinci planda imiş gibi görünenler vardır. Çanakkale Cephesi Anadolu yakası Erenköy, İntepe, Karantina, Çakaltepe, Çamlık, Kumkale, Orhaniye, Cevat Paşa, Halileli ve Eskikale topçuları da sanki göz ardı edilenler arasında gibi gözüktür. Hâlbuki öyle özverili hizmetleri vardır ki; onlara da hak ettikleri yeri tahsis etmek, tarihçinin en saygın görevlerinden biridir.

Bu araştırma, Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Arşivi'nde ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde (BOA) bulunan arşiv malzemeleri, Genelkurmay Başkanlığı'nun Çanakkale Cephesi Harekâtı konulu üç cilt eseri ve diğer anı nitelikli kaynaklardan yararlanılarak yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Toplar, Çanakkale Savaşları, Askeri Tarih, I. Dünya Savaşı, Çanakkale Tarihi

Anatolian Artilleries

Abstract

Every moment of the battle of Gallipoli has experienced so many feats. Sometimes it might seem as if some of the heroisms were undervalued. For instance, the artillery and artillerymen of the Anatolian side of Çanakkale Front,

* Bu çalışma Çanakkale Boğazı'nın giriş kısmında bulunan Erenköy, Karantina, Çakaltepe, Halileli, Eskikale, Kumkale, Orhaniye, Cevatpaşa, Çamlık ve İntepe'deki topları ve bataryaları kapsamaktadır.

** Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi; aesenkaya@comu.edu.tr

Erenköy, İntepe, Karantina, Çakaltepe, Çamlık, Kumkale, Orhaniye, Cevat Paşa, Halileli and Eskikale appears to be among those underrated. It is one of the most important responsibilities of historians to allocate these selfless heroic acts to their rightful place in history.

In this study, archive materials of the BOA and ATASE, three volumes of the work of the General Staff of Turkey on Çanakkale, and other autobiographical sources were used.

Keywords: *Artillery, Battle of Gallipoli, Military History, The First World War, History of Çanakkale*

Giriş

İtilaf Devletlerinin Başkent İstanbul'u elde etmeyi, Rusya ile birleşip Almanya'yı doğuda yenmeyi ve kısa sürede Cihan Harbi'nden az masraflı ve çok kazançlı çıkmayı hedefleyen planlarına karşı; -büyük oranda¹- sahil savunma tahkimatı, sahil savunma topları, deniz mayınları ve kahraman askerlerimiz hep beraber Türk milletine 18 Mart 1915 zaferinin gururunu yaşatarak görevlerini hakkıyla yerine getirdiler. Bir de, yüz yıllarca dünyanın bir türlü baş edemediği emperyalist her bir güce "dur, buraya kadar" haykırışının sahibi olmanın kıvancını hem bizzat yaşadılar, hem de evlatlarına ve torunlarına miras bıraktılar.

Fakat bu emperyalist güçlerin tüm hesapları bozulmuş olsa da gitmeye hiç niyetlerinin olmaması, onlar için - ne pahasına olursa olsun- kara çıkarmasını zorunlu kılıyordu. Bu sefer de meseleyi karada halledip, kaldıkları yerden devam etmeyi planladılar. Bu da olmadı. Dokuz ay inat ve ısrarla sürdürdükleri saldırıları karşısında bu milletin evladı yine ne için mücadele ettiğini ve elde edeceği zaferin ne kadar yüce olacağını çok iyi bildiği için, elinden gelen bütün fedakârlıkları bir daha ortaya koydu: Çünkü tüm kutsal değerlerle birlikte bayrak ve vatan da elden gidecekti. Yine bir şey değişmedi. Sonuç yine topyekün bu milletin zaferiydi.

İşte tüm bu kahramanlıkların içinde çoğu zaman ikinci plandaymış gibi görünen Çanakkale Anadolu yakası Erenköy, İntepe, Karantina, Çakaltepe, Çamlık, Kumkale, Orhaniye, Cevat Paşa, Halileli ve Eskikale topları ve topçularının cansiperane hizmetleri vardır ki; onlara da artık haklarının verilmesi zamanı gelip geçmiştir.

Araştırmada ATASE ve BOA arşiv malzemeleri, Genelkurmay Başkanlığı'nın Çanakkale Cephesi Harekâtı konulu üç cilt eseri ve Muallim Şükrü Fuat Gücüyener'in

1 Burada Alman teknik yardımı asla göz ardı edilemez.

‘Çanakkale İntepe Topçuları’ adlı eseri² ve diğer anı nitelikli kaynaklar da yol gösterici olmuştur.

Muallim Şükrü Fuat Gücüyener’in ‘Çanakkale İntepe Topçuları’ adlı 1932 yılında İstanbul’da, Resimli Su Basımevi’nde, Anadolu Türk Kitaphanesi Yeni Nesle Harp Hatıraları 2, Muallim Fuat Anadolu Türk Kitaphanesi yayını ile bu eseri ‘harp edebiyatı’ açısından yorumlayan Ömer Çakır’ın ve Burhan Sayılır’ın bölgedeki topların 2006 yılı itibarıyla durum-u perişanesi ile ilgili iki makale³ de değerlendirilmiştir.

Çanakkale muharebelerinin her bir aşamasında öncelikle hem su üstü kuvvetlerinin Boğaz’ı geçme teşebbüsleri, mayın arama ve tarama amaçlı tecavüzi davranışlarına karşı, hem de özellikle güney, Seddülbahir bölgesine pek çok isabetli atışlar yapan bu topçuların hizmetleri aktarılmaya çalışılacaktır.

Coğrafi Konum

Genelkurmay Başkanlığı, Çanakkale Cephesi harekâtı öncesi Boğaz, Boğaz girişi ile ilgili coğrafi konum hakkında –stratejik nitelikte– bilgiler verir⁴:

“Tekke Burnu ile Mehmetçik Burnu arasında Tekke Koyu ve Mehmetçik burnu ile Seddülbahir arasında Ertuğrul Koyu bulunmakta olup, bu iki koy da çıkartmaya elverişlidir. Bu koyların yanlarını çevreleyen kıyı arazisi dik yamaçlardan oluşmuştur ve bu koylara egemendir. Seddülbahir Köyü ile Eskihisarlık Burnu arasında Morto Limanı kıyıları geniş ve çıkartmaya elverişlidir. Burası, Alçıtepe’ye Seddülbahir bölgesinden daha yakındır. Ancak Çanakkale Boğazı’nın doğusundaki Türk topçusunun etkisi altında kalır. (s. 16)

Kumkale Tabyası kuzeyindeki burundan Orhaniye Tabyasına kadar olan kıyı, engebesiz ve çıkarmaya elverişlidir. Kumkale’nin doğusunda Menderes çayının iki yanı bataklıktır.

Orhaniye Tabyasından Yeniköy’e kadar uzanan kıyı, 20-60 m. yükseklikte dik yamaç biçimindedir. (s. 18)

2 Muallim Fuat, *Kumkale Muharebeleri ve Kahraman İntepe Topçuları*, Resimli Su Basımevi’nde, Anadolu Türk Kitaphanesi Yeni Nesle Harp Hatıraları 2, Muallim Fuat Anadolu Türk Kitaphanesi, İstanbul 1932.

3 Ömer Çakır, “Muallim Fuat’ın Hatıralarında Kumkale Muharebeleri ve Kahraman İntepe Topçuları”, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2. Troas Bölgesi Değerleri Sempozyumu, 31 Ağustos 2007 - 2 Eylül 2007, Çanakkale*; 2. *Troas Bölgesi Değerlendirme Sempozyumu Kitabı*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Yayınları, Pozitif Matbaa, Ankara 2007, s.83-92; Burhan Sayılır, “Erenköy ve Çevresinde Çanakkale Savaşları’ndan Tarihi Varlıklar ve Bugünkü Durumu”, *1. Uluslararası Troas Bölgesi Değerleri Sempozyumu, 26 Ağustos 2006, İntepe/ Çanakkale 2006*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2006.

4 Genelkurmay Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, C.V, Çanakkale Cephesi Harekâtı, 1. Kitap (Haziran 1914-25Nisan 1915)*, Ankara 1993, s. 13-31. (Bu eser *Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap* olarak kısaltılacaktır.); Bölge, Çanakkale Boğaz girişinin hemen sağ yamaçlarında ve Gelibolu Yarımadası’nın güneydeki son köyü olan Seddülbahir’i yamaçtan gözetler konumdadır. Ayrıca Çanakkale şehrinin de yaklaşık 15 km. güneyinde olup son derece stratejik bir konuma sahiptir.

Çanakkale Boğazı, Gelibolu (Sancağı) kuzeyinde Çankaya Burnu ile Bitlice kıvrımından başlar. Güneybatı yönünde uzanarak Ege (Adalar) Denizi'ne ulaşır. Nara Burnu'na kadar kıyılar, birbirine paralel(dir) ve geniştir. Boğaz, Nara Burnu'ndan darlaşıp güneye yönelir. Çanakkale-Kilitbahir hizalarında daralıp taktik bakımından çok önemli olan merkez tahkimatını oluşturur. Çanakkale Boğazı'nın en dar yeri olan bu kesime, yabancı yazarlar 'the Narrows' demektedirler. (Bu kısmın derinliği yaklaşık 106 metredir.) Boğaz Sarı Sığlar Koyu'nda genişler, Kepez Burnu ile Baykuş arasında genişlerken Erenköy Burnu'ndan sonra da Anadolu kıyısına doğru genişleyerek Erenköy Koyu ile Karanlık Limanı oluşturur.

Boğaz'ın en geniş yeri Erenköy Koyu ile Tengerdere ağzı arası çizgisidir. Erenköy Koyu ile Tengerdere ağzı arasındaki mesafe 7.500 metredir. Çanakkale Boğazı'nın girişinde Seddülbahir-Kumkale fenerleri arasındaki mesafe 3.600 m. kadardır. (s.20)

Boğaz (girişinin) doğu kıyıları, Erenköy bölgesi ve Akyarlar'da dik eğilimle Boğaz'a iner. (s.21)

Boğaz'ın doğal yapısıyla istihkâmlar, Çanakkale Boğazı'na denizden yapılacak bir saldırıya karşı güçlü bir engeldir. (s.24)

Erenköy Koyu, Boğaz'a girmeyi başaran düşman filosu için sığınma ve hazırlanma yeri olabilir. Burası özellikle merkez tahkimatının en güçlü topların bulunduğu Anadolu Hamidiye Tabyasının ölü alanıdır.

Erenköy Koyu'nun doğusuna ve karşı kıyıya yerleştirilecek ağır topçu, düşman filosunu yan ve gerilerinden ateşle kavrar. Erenköy Koyu'ndan sonra daralan kesim, savunmayı güçlendirir. (s.25)

Seddülbahir kıyısına yapılacak bir çıkarma, Kabatepe bölgesine yapılan ve Kocaçimentepe bölgesini ele geçirmeye yönelik bir çıkarmayla işbirliği yapılması halinde etkili olur. Seddülbahir bölgesinin doğu kesiminde yapılacak bir çıkarmanın, Anadolu yakasındaki Türk topçusundan etkileneceğini göz önünde tutmak gerekir. (s.26)

Çanakkale Boğazı'nın içi, doğal yapı bakımından denizden yapılacak saldırılara çok elverişlidir. Kuvvetli topçuyla donatılmış ve mayın engeliyle takviye edilmiş olan Çanakkale Boğazı'ndan güçlü bir filonun kara kuvvetleriyle işbirliği yapmaksızın geçebilmesi pek mümkün görülmemektedir.

Böyle bir durumda, harekâta katılan kuvvetlerin sağ yan ve gerileri Türk kuvvetlerinin savunma hücumuna açık olacağı gibi, üstelik donanmanın ateş desteğinden de yoksun olacaktır. Bu nedenle düşman, arızalı ve ormanlık olan muharebe sahasında çok kuvvet kullanmak zorunda kalacaktır. (s.26)"

Çanakkale Boğazı'na Denizden Yöneltilecek Taarruzlara Karşı Türk Tahkimatı ve Harekât Planı⁵

Başkent İstanbul'u koruma adına güneyden gelecek tehdit ve tehlikelere karşı⁶, 19 ncu yüzyılın son çeyreğinde askeri teknolojinin çok hızlı gelişmesine en kısa zamanda adapte olmak isteyen Osmanlı Devleti silah, gemi ve tahkimatını modernize etmek için büyük çaba harcamıştır.

1880 sonrası Boğazların durumu yeniden ele alınmıştır. Oluşturulan askeri komisyonlar birçok defa Boğaz'a gelerek incelemelerde bulundu; taktik planlar geliştirildi. Hakkı ve Cemil Paşalar bizzat bu işleri organize için Padişah II. Abdülhamit tarafından görevlendirildi. Bu çalışmalar sonunda Topçu ve İstihkâm Komisyonu, Boğaz savunmasını dört hat üzerine düzenledi. 1890'a gelindiğinde buralardaki kale ve sahil bataryalarına Tophane'de dökülenlerden başka, Avrupa'dan (özellikle Almanya'dan) alınan Krupp, Armstrong cinsi toplar yerleştirilmeye devam edildi. Buna ek olarak modern savaş gemilerinin ateşlerine dayanıklı istihkâm ve tabyaların inşası da sürdürüldü. Ayrıca Boğazlarda 1 nci ile 2 nci Topçu Alayları ile 564 mevcutlu bir torpido bölüğü oluşturuldu.⁷

Bir diğer önemli gelişme olarak, Boğazları gece projektörlerle aydınlatma çabaları başlamış ve yerli fabrikalarda bu aletlerin üretimine geçilmiştir. 1890'larda savunma bakımından istihkâmın üç kısma ayrılması uygun görülmüştür. Buna göre birinci kısım, 200 top içeren Seddülbahir, Kumkale ve Eskihisarlık kaleleri; ikinci kısım 58 top mevcutlu Kepez burnu, Kuşburnu ve Mecidiye tabyaları ile Boğaz ve Nara kalelerinden oluşmaktaydı.⁸

Boğaz girişiindeki Yenişehir ve Seddülbahir tabyalarının görevi, muharip su üstü güçlerinin Çanakkale Boğazı'nın girişinden geçmesine engel olmaktı. Saldırlara karşı giriş tabyaları – tüm olumsuz şartlar düşünülerek – Boğaz'ın her iki tarafına planlı şekilde yönergeler hazırlanmış ve uygulamaya konulmuştur.⁹

Dönemin en önemli ve rütbeli tanıklarından¹⁰ Çanakkale Müstahkem Mevki Kurmay Başkanı Selahattin Adil Paşa, Anadolu hattı Boğaz giriş savunması ile ilgili olarak anılarında aşağıdaki bilgilere yer verir¹¹:

5 BOA, Y. PRK. ASK, 115/6; Bkz: Ali Karaca, "Şanlı Zafer'e Giden Yol İçin Asırlarca Süren Bir Emek Çanakkale Boğazının Tahkimi (1655 - 1915)", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi, 85. Yılında Atatürk ve Çanakkale Savaşları Sempozyum Bildirileri 23 - 24 Mart 2000 Çanakkale, Çanakkale* 2001.

6 Daha önceki dönemle ilgili Çanakkale Boğazı tahkimatı hakkında bilgi için bkz: Karaca, *a.g.m.*

7 Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi, C.VIII*, s. 354.

8 Aynı yer.

9 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-67.

10 Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat (Çobanlı) Paşa'nın - şu ana kadar - cephe ile ilgili anı kitabı mevcut değildir.

11 Selahattin Adil (Yayına Hazırlayan: Enver Koray), *Hayat Mücadeleleri, Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları*, İstanbul 1982, s. 119-121.

“...Üstün atış gücüne sahip bir donanmaya karşı hiçbir özelliği olmayan beton kazamatlı ve toprak siperli çeşitli tabyalara yerleştirilmiş ağır bataryalarımızın atış alanları ve atış mesafeleri dikkate alınarak bölgenin savunma durumunun tanzimine geçilmişti.

Ne girişteki atış uzaklıkları 7.000 metreyi geçmeyen 22 cm. çapındaki ağır topların ve ne de ikişer toplu Ertuğrul ve Orhaniye bataryalarının düşman saldırısının makas ateşi karşısında ciddi bir savunma güçleri olamayacağından –ki gerçekler bunu sonradan göstermiştir– savunmanın, Boğazın içinde yapılması ve bütün savunma vasıtalarının Çanakale-Kilitbahir hattı ile İntepe ve Eski Hisarlık hattı arasında yoğunlaştırılması uygun görülerek bütün çalışmalar bu prensip kararının uygulanmasına harcanmıştı.

Bu esasa göre giriş teşkilatı aynen bırakılacak ve zaten mevcut olan Çanakale-Kilitbahir istihkâmları mümkün olduğu kadar sağlanabilecek büyük çaplı ve uzun mesafeli toplarla takviye edilerek bir merkez grubu (Anadolu savunma hattı) kurulması; Kepez-Soğanlıdere hattının batısındaki mayın hatlarını korumak için de her çeşit hafif ve sahra toplarından faydalanması; projektörlerle gece atışını sağlayacak bir engel hattı meydana getirilmesi, bunların ilerisinde kısmen engel hattına karşı yapılacak girişimleri uzaktan karşılamak, hem de duruma göre merkez grubunu bombardıman etmek isteyen ağır düşman gemilerinin hareketsiz ve serbestçe ateşine engel olmak ve hem de bir ölçüde zayıf olan güvertelerine karşı dikey atışlarla etkili olabilmeleri için orta çapta (15 cm.lik) top, obüs ve havanlarla Karantina-Soğanlı hattı batısındaki sırtlarda, topların fazlaca cephanesinden faydalanılarak bir ileri hat kurulacak idi.

Bu sayede Müstahkem Mevki top atışlarının bu hat üzerinde toplanması suretiyle en yüksek bir atış kuvveti sağlamış olacaktı.

İşte bu plan çerçevesinde atış uzunlukları, yeni külahlı mermilerle 14.000-16.000 m. ye çıkarılan 35cm. çapındaki ve 24 ve 35.5 cm.lik topların merkez grubunda toplanması, Dardanos (Hasan-Mevsuf), Akyarlar, Soğanlı, Domuzderesi bölgesindeki bir kısmı kıyıda ve bir kısmı yamaçlarda Karadeniz Boğazı ile savaş gemilerinden çıkarılıp yavaş yavaş gönderilen toplarla, Mesudiye, Cevat Paşa, Muin-i Zafer gibi yeni bataryalar kurulmasına ve Balkan Savaşı'ndan sonra satın alınan 15 cm.lik sahra obüsleri ile 28 cm.liğe kadar eski tip havanların Erenköy ve Tenger sırtlarına yerleştirilmesine başlanmış, bazı sahte bataryalar kara barutla kendilerini gösterecek soba borularından yapılmış-kurulmuş, Kilitbahir girişinde telsiz istasyonunun bulunduğu Yıldız Tepe'deki 7.5 cm.lik ve hastane sırtında 8.8 cm.lik seri ateşli birer uçak bataryası yerleştirilmiş.”

Osmanlı – Alman gizli anlaşmasını takip eden aylarda bölgedeki askeri tahkimat hem gözden geçirildi hem de görevlendirmeler tamamlanmaya çalışıldı.

Barış zamanında Harbiye Nezareti 15 Haziran 1914 tarihli emriyle batarya sayısı 35'ten 22'ye indirilmiş ve 13 batarya kuruluş dışı bırakılmış ve terk edilmişti¹². Bu durum hemen dikkate alınıp ilk uygulama olarak 5 Ağustos 1914 tarihli sefer kuruluşu, Çanakkale Müstahkem Mevki topçusu için emir gönderip terk edilmiş olan bu tabyalardaki bataryalar ve toplar yeniden kuruluşu dâhil edildi.¹³

Çatalca ve Edirne Müstahkem Mevkii'ndeki toplarla, ordunun elindeki ağır topların birer bölümünün Çanakkale'ye kaydırılması; Harbiye ve Bahriye Nezareti depolarındaki toplarla Çanakkale Müstahkem Mevki deposundaki eski topların kullanılması; eski savaş gemilerinden sökülen toplardan da yararlanılması, ilgili emrin devamını oluşturuyordu¹⁴.

Boğaza girerek Karanlık Liman'a gelebilecek düşman savaş gemilerinin, 'merkez tahkimatını düşürmesine engel olmak için çoğunlukla Halil sırtlarına¹⁵ yerleştirilmek üzere, Başkomutanlıktan 19 Eylül 1914'te 8 nci Ağır Topçu Alayı ile bir Ağır Obüs Taburu (Örnek Topçu Taburu) Müstahkem Mevki emrine gönderildi. Bu birlikler Çanakkale'ye geldikten sonra Örnek Topçu Taburu, 8 nci Ağır Topçu Alayı kuruluşuna verilmiş olduğu halde, Müstahkem Mevkie bağlandı ve 8 nci Ağır Topçu Alayı'nın 2 nci Ağır Topçu Taburu, Erenköy güneybatısında; Örnek Topçu Taburu, bunun 400 m. batısında mevzilenirildi¹⁶. Böylece alınan bu önlemlerle Boğaz savunmasında Erenköy Koyu, başka bir ifade ile ölü alan için de güçlü bir tedbir alınmış oluyordu. Dahası yeni yerleştirilen bu toplar, bölgede mevzilenen toplarla birlikte, Boğaz girişine dek ateş edilebileceği gibi, merkez tabyalarla savaşacak düşman, yine bu topların marifetiyle iki yan gerisinden kavranıp onların bir kat daha sıkıştırılmasını sağlayacaktır. Böylece Boğaz topçusunun etkili biçimde pekiştirilmiş olması bakımından da, önemli bir tahkimat olarak kabul edilmektedir.

Boğaz giriş tahkimatınının 15'lik obüs ve mevcut 21'lik havanlardan bir kısmıyla takviyesi halinde, savunma gücünün süre olarak daha da uzayabilir tarzındaki Alman düşünce, istek ve ısrarlarının, Cevat Paşa'nın uygulamaya koyabileceği türden mantıklı bir izahı da yoktur. Bilakis Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, 20 Eylül 1914'te Başkomutanlığa sunduğu bir raporda, "Gerek planlı bir taarruzla ve gerekse kuvvetli bir ateş altında bulundurulurken, donanmanın bir bölümüyle Boğaz'ın girişinden içeriye her zaman girilebileceği kanısındayım. Çünkü Boğaz girişinin bugünkü tahkimatı, uzaktan savaşa elverişli dört toptan oluşmakta olup, güçlü bir filonun

12 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-1, 1-3.

13 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 70, F. 1-1.

14 Aynı belge.

15 Mücavir alandaki Halileli Köyü'nün denize bakan yamaçlarıdır.

16 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-51.

bu bölgeye yöneltebileceği 40-50 büyük çaplı topun etkisi altında her zaman Boğaz'ın girişinden içeri girmek imkânı olduğu gibi, gelecekte de Boğaz'ın girişinde oluşturulacak tahkimatın türü ne olursa olsun bu sıkıntı hiçbir zaman giderilemeyecektir¹⁷”, diyerek Boğaz giriş tahkimatının daha güçlendirilmesi ile ilgili Alman görüşü konusundaki endişesini dile getirmiştir¹⁸.

7 Ekim 1914 tarihli Başkomutanlık emriyle gönderilen dört adet 150 mm.lik ateşli Obüs, 13 Ekim 1914'te Çanakkale'ye geldi¹⁹. 28 Ekim 1914'te Erenköy'deki Örnek Topçu Taburunun bir bataryasını oluşturdu²⁰. (15 Kasım 1914'te da bu tabur, 8 nci Ağır Topçu Alayının 3 ncü Ağır Topçu Taburu adını alacaktır²¹.)

Üç depo taburundan oluşan Depo Alayının (3 ncü, 5 nci, 6 ncı Taburlar), Anadolu tarafında toplu bulundurulması kararlaştırılarak, Erenköy'e gönderilmesi ve buradaki Bölge Komutanlığı emrinde olması uygun görülmüştür²².

Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın önerisi üzerine, Başkomutanlığın 18 Aralık 1914 tarihli emriyle 8 nci Tümen'den tertip edilen bir Dağ Topçu Taburuyla takviyeli 22 nci Piyade Alayı 22 Aralık 1914'te Çanakkale'ye gelmiştir. Alay, Müstahkem Mevki Komutanlığı'nın genel ihtiyatı olarak, Çanakkale'de bırakıldı. 3 ncü Dağ Topçu Taburu ise Erenköy'e gönderilmiştir.²³

14 Ocak 1915 günü Erenköy'deki Obüs bataryaları menzilleri itibariyle Boğaz girişindeki muharebelere katılmadığından bir bataryanın Halileli'de seçilecek yeni mevzilere alınmaları 8 nci Ağır Topçu Alay Komutanlığı'na emredilmiştir. Alay, bu bataryalar için adı geçen yerde gerekli mevzii seçerek hazırlıklara başlamıştır.²⁴

8 nci Ağır Obüs Alayı, karargâhıyla Erenköy'de, 2 nci Ağır Obüs Topçu Tabur Karargâhı Erenköy'de, tabyalarıyla Erenköy güneybatıdaki mevzilerde, 3 nci Ağır Obüs Topçu Tabur Karargâhı Karantina Köyü'nde, tabyalarıyla Karantina Köyü kuzey ve güneyindeki mevzilerdedir.²⁵

17 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-30, 1-33.

18 Bu endişenin doğruluğu –ileride bahsedilecek olan– 25 Şubat 1915 günü ortaya çıkacaktır.

19 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-52, 1-59, 1-86.

20 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-34, 1-43.

21 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-59, 1-95, 1-100.

22 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4836, Dos. H-1, F. 1-26.

23 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-127 A.

24 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-21, 1-23.

25 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 3964, Dos. H-7, F. 1-15.

19 Şubat 1915 ve 17 Mart 1915 Günleri

Diğer taraftan Çanakkale Boğazı'na büyük bir saldırı kararının alınmasından sonra hazırlıklara başlayan Birleşik Filo'nun Boğaz önündeki gemilerinin genel toplamı 62'ye ulaşmıştı.²⁶

18 Şubat akşamı ve gecesi Müstahkem Mevki Kilitbahir Köyü tepesindeki Goncasuyu Telsiz Merkezi görevlileri, gözetleme postaları ve Başkomutanlık Kıyı İstihkâmları ve Mayın Birlikleri Genel Müfettişliğinden intikal eden haberler, Birleşik Filo'nun olağanüstü bir etkinlik içinde bulunduğu ve çok yakında Boğaz'a bir saldırıda bulunacağı izlenimi vermekteydi.²⁷

*19 Şubat 1915 günü İngiliz ve Fransız savaş gemileri Boğaz giriş tabyalarını bombardıman etmiş ve 440 mermi atmış ise de hiçbir başarı elde edememiştir.*²⁸

Kumkale ve Seddülbahir tabyaları, top menzillerinin yetersizliğinden dolayı ateşe katılmadılar. Bu tabyalar yapıları gereği büyük hedef oluşturduklarından kolayca hasara uğradılar.²⁹ Verilen bu hasar, Boğaz girişindeki tabyaların yandan ateş altına alınabilme sakıncası bu bombardımanda kendini göstermiştir.³⁰ Türkler açısından durum böyle iken, İtilaflar açısından da uzak mesafelerden toprak mevzilerdeki bataryalara karşı yapılan bombardımanın etkisi de son derece azdır.³¹

23 Şubat 1915 günü (İngiliz Resmi tebliğindeki –Boğaz giriş istihkâmlarının susturulduğu tarzındaki– bir gerçekle alakası olmayan bilgiye cevap olarak) 19 Şubat 1915'da yedi saat süren bombardımandan hemen sonra İstihkâmlara yaklaşmak isteyen İngiliz gemileri üzerine –susturduklarını zannettikleri– bataryalarımızın isabetli mermilerinden düşman gemilerinden büyük kısmı isabet almış, üç zirhluları da hasara uğramıştır.³²

Aynı gün düşmanın kuvvetli 10 zirhlısı Çanakkale Boğazı giriş tabyalarımıza saat 10.00'da ateş açarak saat 17.30'a kadar devam etmiş... Anadolu sahilindeki tabyalarımızdan atılan mermilerle Agamemnon sistemindeki bir zirhlısı ile daha iki zirhlısının hasara uğradığı anlaşılmıştır.³³

26 Julian Corbet, Çev: Ali Rıza Seyfi, *Harekat-ı Bahriye*, C. II, Matbaa-i Bahriye, İstanbul 1926, s. 235.

27 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-51.

28 BOA, HR. MA, 1119/33; ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-8.

29 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-6; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-54, 1-56. Meydana gelen hasarların giderilmesi işleri, bölgedeki 5 nci Ağır Topçu Alayı tarafından üstlenildi; ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 13, 1-15.

30 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-30, 1-33.

31 Corbet, *a.g. e.*, s.245.

32 BOA, HR. MA, 1120/81.

33 BOA, HR. MA, 1123/38. En son üretilen, en teknik - teknolojik donanımlı ve en büyük zirhlı Queen Elizabeth bugünkü bombardımana katıldı.

Birer gün arayla Geyikli ve Üvecik'teki 4 ncü Ağır Topçu Taburunun (iki batarya ve bir obüs takımı)' Halileli bölgesinde mevzilendirilmesi emredilmiştir.³⁴

2 nci Bölge (Obüs Bölgesi) 10'u ağır havan, 32'si obüs olmak üzere toplam 43 toptan; 3 ncü Bölge ise 62 adet çeşitli çapta top, havan ve Nordanfilt'ten ibaretti.³⁵

Erenköy bölgesindeki obüs bataryaları da, açık atış mevzilerinde yerleştirilmişlerdi. Boğazın her iki tarafındaki obüs bataryaları mevzilerinin hemen gerisinde, ayrıca kapalı ateş mevzileri de seçilmişti.³⁶

Bundan başka Boğaz'dan içeri girecek gemileri ateş altına almak amacıyla Halileli sırtlarında iki obüs bataryası için mevzi hazırlanmıştı.³⁷

Aynı gün saat 12.10'da üç muharebe gemisi, Seddülbahir-Kumkale hattında bulunduğu bir sırada, Albion ve Majestik, iki kıyudan Boğaz içine doğru ilerlerken, bunlara Erenköy bölgesindeki bataryalardan ateş edilmiş ise de, mermiler kısa düştüğünden, bataryalar ateşi kesmiştir. Yeniköy kıyı kesimindeki 120 mm.lik bir obüs bataryası tarafından tedirgin edilmekte olan Dublin Kruvazörü güç durumda kalmıştır.³⁸ Saat 16.00'dan itibaren Boğaz'a giren savaş gemileri, öteki tabyalardaki topları da yakın mesafeden açtığı ateşlerle tahrip ettiler.³⁹

25 Şubat 1915 bombardımanı başarılı idi. Bu yüzden Boğaz girişindeki tabyaların susması üzerine Çanakkale Boğazı, neredeyse Birleşik Filo'ya açılmış ve kaygı verici bir durum oluşmuştu.⁴⁰

26 Şubat 1915 Erenköy bölgesindeki 2 nci Ağır Obüs Taburunun bir bataryası İntepede mevzie girmişti⁴¹. Saat 16.00'da Karanlık Liman'a giren Majestik, Halileli sırtlarındaki bataryalarca ateş altına alındı. 15 dakika süren karşılıklı ateşten sonra, iki merminin bordasına isabet etmesi üzerine Majestik oradan uzaklaştı. Majestik biraz sonra yeniden Halileli sırtlarındaki sahte mevzilere ateşe başlamışsa da, bu sırtlardaki obüs bataryasınca karşılık verilince iki isabet aldı. Majestik bu kez almış olduğu yaralar sonucu su almaya başladığından, hem Majestik hem de arkasında mevzileri ateş altına almakta olan kruvazörün geri çekilmesi emredildi.⁴²

34 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4836, Dos. H. 7, F. 1-61, 1-62, 1-64.

35 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-8.

36 Aynı belge.

37 Aynı belge.

38 ATASE Arşivi, No. 7/2328, Kls. 5653, Dos.1, F. 1-20.

39 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-15.

40 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-8; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. H-69, F. 1-11; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-46.

41 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-9, 1-20.

42 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-9.

*26 Şubat 1915 günü saat 16.30'da Anadolu obüs bataryalarımızın da katılımıyla düşman kademe kademe uzaklaştırılarak tamamen Boğaz dışına çıkmış ve şimdi Seddülbahir havan bataryalarına ateş etmektedir.*⁴³

2 nci Bölge (Obüs Bölgesi) 10'u ağır havan, 32'si obüs olmak üzere, toplam 42 toptan; 3 ncü bölge ise 62 adet çeşitli top, havan ve Nordanfilt'ten ibaretti. Erenköy bölgesindeki obüs bataryaları da, açık ateş mevzilerinde yerleştirilmişti. Buna ilave olarak Boğaz'ın doğu ve batısındaki obüs bataryalarının hemen gerisinde, kapalı ateş mevzileri de seçilmişti. Obüs bölgesinin hemen kuzeyindeki Dardanos ve Mesudiye bataryaları 2 nci ve 3 ncü Bölge'yi takviye edebilecekti.⁴⁴

Halileli sırtlarındaki sahte batarya mevzileri donanmayı –gerçekten– yanıltmış, savaş gemilerinin ateşlerini dağıtmış, ona çok cephane sarf ettirmiş ve böylece öteki bataryaların tahrip olmasına engel olmuştur.⁴⁵

*Bugünkü muharebelerde (26 Şubat 1915) Erenköy dolayındaki bir sahte bataryada bir çavuşla bir er, ateşi sürdürerek donanma ateşlerini bataryaları üzerine çekmeyi başarmıştır. Nitekim bu güç şartlar altında sonuna dek görevlerini üstün bir başarıyla yürüten çavuş ve erin madalyayla ödüllendirilmesi hususu da 8 nci Ağır Topçu Alay Komutanlığı'nca Müstahkem Mevki Komutanlığı'na önerilmiştir.*⁴⁶

*27 Şubat 1915 günü, tüm obüs bataryaları gerisindeki kapalı ateş mevzileri takviye edildiği gibi sahte bataryaların sayısı da artırılmıştır.*⁴⁷

Aynı gün, (esasında 25 Şubat günü bombardımanında giriş tabyalarının düşürülmesinden endişeye kapılma sonucunda) aşağıdaki önlemlerin alınmasına hassasiyet gösterilmiştir:

9 ncu Tümen ve 8 nci Ağır Topçu Alay Komutanlıklarına verilen emirde; Karatepe'deki bataryanın Halileli bölgesine alınması istenmiştir.⁴⁸

Müstahkem Mevki Komutanlığı emriyle 9 ncu Tümen Anadolu yakasının savunulmasıyla görevlendirilmiştir.⁴⁹

43 BOA, DH. EUM. VRK, 14/69.

44 Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap, s.128.

45 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-9, 1-20.

46 Aynı Belge.

47 Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap, s.133.

48 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-63.

49 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-53;

Erenköy doğusundan bir çıkarmaya fırsat verilmemesi ilgili birliklerden istenmiştir.⁵⁰

Şayet düşman, Erenköy ve Çanakale yöresinde ve Karanlık Liman'da bir çıkarma yaparsa, Tümenin bağlantısının kesilmesi isteniyordu.⁵¹

Müstahkem Mevki Komutanlığı, –şayet– Kumkale'nin düşmesi durumunda, tüm araç ve gereçlere başvurulacak, gereken direniş gösterildikten sonra, Anadolu yakasındaki birliklerin Ulupınar sırtlarına çekilip savunmanın buradan yapılacağı⁵² vurgulanmıştır.

1 Mart 1915 Müstahkem Mevki Komutanlığı, 9 ncu Piyade Tümeni'nin Anadolu yakasındaki birliklerine gerekli düzenlemeleri aldığından bahsederken bir de Geyikli ve Üvecik'teki bataryaların Halileli sırtlarına alınarak, bunlara savaş gemilerinin Karanlık Liman'a serbestçe sokulmalarına ve gerekirse Boğaz'ın giriş bölgelerine çıkarma yapılmasının engellenmesine ateşleriyle yardımcı olmaları görevinin verildiği bildiriliyordu.⁵³

1 Mart 1915 Beyoğlu Seyyar Jandarma Alayı, Erenköy'e gönderilmiş ve 9 ncu Piyade Tümeni emrine verilmiştir.⁵⁴

1 Mart 1915 Pazartesi günü 10.00'da düşman Boğaz girişi civarındaki obüs ve havan bataryalarımıza ateş açtı. Boğaz girişinden içeri beş büyük zırhlı ve iki zırhlı kruvazör on yedi kadar destroyer ve mayın arama-tarama gemileri girmiştir.⁵⁵ Aynı gün saat 14.30'te, beş zırhlı Boğaz girişinden ilerleyerek obüs bataryalarıyla muharebeye başlamıştır. Saat 16.30, bu gemiler tam bir saat obüs bataryalarıyla muharebe etmiş ve mevzilerimize hiçbir isabet olmamıştır. Düşman gemilerinde yedi isabet vardır.⁵⁶

Majestik ve Ocean, öğleye doğru Halileli kuzeyindeki iki Türk bataryasının ateş alanına girdiler ve kısa sürede bunları susturdular. Sonra Erenköy yönünde ilerleyen bu gemiler, buradaki obüslerin ateşleriyle karşılaştılar. Her iki gemiyi desteklemek üzere Irressistible ile birleşen Majestik ve Ocean, kendilerini tedirgin eden buradaki obüsleri susturdular. Öte yandan Albion ve Triumph, iki muhrip- le birlikte Boğaz'ın dar yerinden ilerlerken, Türk topçusunun iki kıyıdan yaptığı ateşlerine hedef oldular. Bunun üzerine her iki gemi ateşlerini Erenköy ve Ten-

50 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-54.

51 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4659, Dos. 230, F. 1.

52 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-57, 1-58.

53 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-61, 1-62, 1-64; 28 Şubat 1915 günü, yağmur nedeniyle herhangi bir hareket olmamıştır.

54 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-68.

55 Nazmi Bey, (Günümüz Türkçesine Aktaran: Dr. Ahmet Esenkaya), Çanakale Deniz Savaşları Günlüğü (1914-1922), Çanakale Deniz Müzesi Komutanlığı Yayınları, İzmir 2004, s.42.

56 BOA, DH. EUM. VRK, 25/4.

ger'deki Türk toplarına yönelttiler; Türk topçusuna karşı yeterince etkin olmadılar.⁵⁷ Düşman akşama kadar ateşe devam ettikten sonra çekilmiştir. Hasar yoktur. 10.30'da bir aralık düşman destroyerleri beraberlerinde arama-tarama gemileri ile Tenger'e doğru hareket etmişlerse de açılan ateş üzerine geri çekilmişlerdir.⁵⁸

2 Mart 1915 günü saat 16.40, Swiftsure Muharebe gemisinin İntepe'den sonra Erenköy obüs bataryasına ateş eden fakat sonuç alamadığı görülen Cornwallis'i desteklemesi emredildi. Erenköy çevresindeki topçu susturulduğundan, Cornwallis ile Canopus'un Dardanos'a ateş açtığı görülmüş, obüs bataryaların buna karşılık vermesi üzerine de, gemiler Boğaz'dan çekilmeye başlamışlardır.⁵⁹

Müstahkem Mevki Komutanlığı tarafından 3 Mart 1915 gününe kadar Boğaz'da geçen muharebeler değerlendirildi ve İntepe'deki 8 nci Ağır Topçu Alayı'nın 8 nci bataryası, aynı alayın Halileli kuzeyinde mevzilenerek, bugünkü muharebelere katılan, 4 ncü Ağır Topçu Taburu ile birlikte toplam bir obüs bataryasıyla, değişik çapta üç batarya ve bir obüs takımından ibaret "Halileli Topçu Grubu" oluşturuldu.⁶⁰ 25 nci Alay 3 ncü Taburu'yla Erenköy kuzeyinde, 2 nci Taburuyla Halileli bölgesinde; 9 ncu Topçu alayının bir bataryası İntepe batısındaki mevzide idi. Beyoğlu Seyyar Jandarma Alayı (iki taburlu) 9 ncu Tümen ihtiyatı olarak Erenköy'de bulunmaktaydı.⁶¹

3 Mart 1915 günü saat 11.10'da Boğaz girişinden iki zırhlı, dokuz torpido ilerleyerek obüs bataryalarımıza ateş açtı.⁶² 13.00-13.50 saatleri arası Albion, Prens George ve Triumph gemileri Halileli bölgesindeki bataryaları ateş altına aldı. Bu arada Erenköy çevresini bombardıman eden Prens George'a karşılık verilmediyse de Halileli Topçu Grubu, gemiyi etkili biçimde ateş altına aldı. 14.30-16.30'a dek Halileli ve Erenköy bölgelerinin bombardımanı aralıklı olarak sürdürüldü. Muharebe gemileri 18.00'e kadar Halileli bölgesindeki bataryalarla ateş muharebeleri yaptılar.⁶³

4 Mart 1915 günü saat 16.10'da zırhlılarından ikisi, İntepe'deki 12'lik toplarla, Dardanos istihkâmına ateş açılmış ise de hiçbir zarar ve zayıat verememiştir.⁶⁴ Scorpion muhribi İntepe'den ateş eden bataryayı susturduktan sonra ateşini Türk piyadelerine kaydırды. Bu sırada Majestic de İntepe kesiminden aldığı topçu ateşi sonucu kısmen hasar gördü.⁶⁵

57 Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap, s.140.

58 Nazmi Bey, a.g. e., s.42

59 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-25, 1-56.

60 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-26, 1-27.

61 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-68. BOA, DH. EUM. VRK, 14/72.

62 BOA, DH. EUM. VRK, 14/74.

63 Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap, s. 144-145.

64 BOA, DH. EUM. VRK, 14/76.

65 Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap, s. 146- 147.

Fransız yazar Corbet, 1 Mart 1915 tarihli Birleşik Filo'nun değerlendirmesi ile Triumph zırhlısı komutanının raporundan bahseder:⁶⁶

"Bugün Boğaz'da yapılan sınırlı harekâtın sonucu, hiç de sevindirici değildi. Muharebe gemileri birçok isabetler almıştı. Türk obüslerinin oluşturduğu ateş bölgelerine karşı üstünlük sağlanamadıkça, etkili bir bombardıman imkansızdır.

.....

Geniş bir alana yayılmış ve ustalıklı gizlenmiş olan Türk toplarına karşı denizden bombardımanlarla kesin bir sonuç alınmasının çok zayıf olduğu....

Anadolu kıyısındaki topları susturmak için Gelibolu Yarımadası'nın güney kıyılarına mevzilendirilecek top ve obüslerin kullanılması gerektiği...

Erenköy kesimini savunan Türk toplarının çoğu gezici olduğundan, gemiden yapılan atışlarla, ateş kontrolü yönünden çok büyük güçlük çekildiği..."

5 Mart 1915 günü ateşlerin gözetleme ve kontrolünü Boğaz'a giren Queen Elizabeth, Dartmouth, Prens George, İrresistible ve Triumph gibi muharebe gemileri, Erenköy ve Tenger bölgesinden gelen ateşlere karşılık veriyorlardı.⁶⁷

6 Mart 1915 günü öğleden sonra Boğaz girişindeki gemiler İntepe bataryalarıyla karşılıklı birbirlerine top atışlarında bulduktan sonra düşman gemileri Kumkale civarında duraklamışlardır.⁶⁸ Albion, Majestic, Prens George, Vangeance muharebe gemileri öğleden önce Boğaz'a girdiler. Obüs bölgesinde şiddetli ateşle karşılaşan bu gemiler Halileli, Erenköy bölgesini bombardıman ettiler. Muharebe gemilerinin desteği altında mayın arama-tarama ile görevli balıkçı gemilerinin 6/7 Mart gecesi Boğaz'da başlattıkları mayın temizleme operasyonu, mayın hatlarını koruma bataryalarının yoğun ve etkili ateşleri altında başarısızlıkla sonuçlandı.⁶⁹

7 Mart 1915 günü dört Fransız muharebe gemisi, Agamemnon ve Lord Nelson Boğaz'a girdi. Saat 11.00'de Halileli bölgesindeki bataryadan atıldığı sanılan bir mermi ile harekât başladı. Muharebe gemileri buna ateşle karşılık verince Erenköy ve Tenger'deki Türk obüsleri de ateşe katıldılar. İngiliz muharebe gemileri, bu iki tabyayı bombardıman ederken, Fransız muharebe gemileri de obüs bölgesindeki topçuyu ve Dardanos Bataryasını ateş altına aldılar. Saat 15.00'te muharebe gemileri, ateş keserek çekildiler.⁷⁰

Nusret Mayın Gemisi, 8 Mart saat 05.00'ten itibaren Eren-köy koyuna 100 metre aralıklarla 26 mayın dökmüştür.⁷¹

66 Corbet, a.g.e., s. 276-277.

67 Genelkurmay Çanakkale Cephesi İnci Kitap, s. 151.

68 BOA, DH. EUM. KLH, 5/24.

69 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-37; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-81.

70 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-42.

71 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-84; Mayın hizmetlerinden sorumlu Binbaşı Nazmi Bey günlüğünde bu gün olanlardan şöyle bahseder: 8 Mart 1915 Pazartesi Murahhaslık'tan

8 Mart 1915 günü bu arada Queen Elizabeth'i koruyan gemilerden ikisi Erenköy ve civarını bombardıman ederken, bunlar da Obüs bölgesindeki Türk topçusu tarafından altında bulunduruluyordu. Ayrıca üç motorbot ile bir torpido, Dardanos civarındaki gezici bataryalar tarafından ateş altına alınmış olan motorbotların, bölgeden uzaklaştıkları görülmüştür.⁷²

8 Mart 1915 günü Türk deniz araçlarını tahrip amacıyla Irresistible ve Prince George, Erenköy'e yöneldiyse de 4 ncü Ağır Topçu Taburunun ateşle karşılık vermesi üzerine geri çekildiler.⁷³

Harekât 9/ 10 Mart 1915 günü de sürdü. Dardanos çevresin-deki Krupp ve eğitim bataryalarıyla mantelli bataryaların ateşlerini hedef olan Masquito, geri çekilmek zorunda kaldı.⁷⁴

9 Mart 1915 Aynı gün sisten yararlanarak mayın hattına yaklaşmak isteyen mayın arama-tarama gemileri bataryalarımızın ateşleriyle bölgeden uzaklaştırılmıştır.⁷⁵

10 Mart 1915 günü Menderes Çayı ağzından muharebe gemileri İntepe, Eski Hisarlık ve Tenger bölgesindeki obüsleri ateş altına aldı.⁷⁶

11 Mart 1915 günü iki Fransız muharebe gemisi saat 15.00'te Kumkale Menderes köprüsü ve Seddülbahir'i aralıklı olarak bombalamaya başladı. Buna İntepe çevresindeki bataryalar ateşleriyle karşılık verdiler.⁷⁷ Beş destroyerden oluşan mayın arama-tarama gemilerinin bataryalarımızın ateşi ile batıp ve bu ateş esnasında Kepez önündeki hatlardan üç mayının patladığını haber vermiştir.⁷⁸

12 Mart 1915 günü saat 10.30'da Kepez yakınına gelen bir denizaltının Soğanlıdere ağzındaki istimbota isabetsiz bir torpido atışına, Soğanlıdaki bataryalar ve İntepe'deki toplar tarafından karşılık verildi. Bunu iki muharebe gemisinin Hali-leri sırtlarını birkaç mermi ile bombardıman etmesi izledi.⁷⁹

13 Mart 1915 günü Boğaz girişinde bulunan iki muharebe gemisi de İntepe ve yöresini bombardıman etti.⁸⁰

alınan emir üzerine 05.30'da Nusret Vapuru ile akıntı üzerinde ve Paleo Kastro'dan başlayarak Erenköy'ü hizasında bitmek üzere 26 karbonik mayın ile bir hat oluşturulmuş ve yerleştirilmiştir. Düşman görememiştir. Mayınların aralıkları 100 ile 150 metre; su yüzeyinden derinlikleri dört buçuk metredir. Nazmi Bey, a.g.e., s.44.

72 Genelkurmay Çanakkale Cephesi İnci Kitap, s. 157.

73 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-85.

74 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-47, 1-50.

75 BOA, HR. SYS, 2109/12; BOA, HR. MA, 1119/33.

76 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-50, 1-51; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-85.

77 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-51; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-88.

78 Nazmi Bey a.g.e., s.45.

79 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-52; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-90, 1-92.

80 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-90, 1-91.

14 Mart 1915 günü altı İngiliz zırhlısı bütün gün Boğaz girişi hattında durmuş ve birisi bir aralık İntepe'ye beş-on mermi atmıştır.⁸¹

Aynı gün, öğleye doğru Boğaz'a giren iki denizaltı İntepe'deki Ağır Topçu Taburu ile Karantina kesimindeki obüs takımının ateşleriyle karşılandı.⁸²

16 Mart 1915 gece saat 01.30 sularında üç torpido ile dört mayın arama- tarama gemisi Erenköy'e doğru ilerlemeye çalışmışlarsa da Türk bataryalarının ateşleri karşısında geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Yine saat 04.00'te iki torpido ve Erenköy koyunda mayın arama-tarama gemisi olduğu sanılan üç gemi Türk bataryalarının açtığı ateş üzerine geri çekilmişlerdir.⁸³

Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa 7 Mart günü Birleşik Filo'nun 750 atışına rağmen, elde edilen başarı dolayısıyla Çanakkale Anadolu yakası Erenköy, İntepe, Karantina, Çakaltepe, Halileli ve Eskikale topçuları da dâhil tüm görevlilere, "düşmanın şiddetli ateşi altında bataryalarımız sükûnetle ve düzenle görevlerini yaptılar. Subay ve erlerin gösterdikleri vazife aşkı ve özveri duygusu her türlü takdir ve övgünün üstündedir. Tümüne teşekkür ederim,"⁸⁴ cümlesiyle bitirdiği emriyle vazifesi başındaki herkese şükranlarını sunuyordu.

Özetle Cevat Paşa, Boğaz savunmasını her an daha da güçlendirmek için her türlü önlemi almaya çalışmıştır. Hatta kadro dışı adi ateşli toplardan Erenköy, Dardanos, Baykuş ve Tenger dolaylarında birçok sahte bataryalar oluşturulmuş ve bunlar bile ateşleri üzerlerine çekmede çok büyük hizmetler ifa etmiştir.⁸⁵

Büyük zaferin bir gün öncesinde Erenköy – Tenger Bölge Komutanlığı Erenköy'dedir. Anadolu yakasında Erenköy Bölge Komutanlığı⁸⁶ 8. Ağır Topçu Alayına bağlı Erenköy dolayındaki Erenköy 2 nci Ağır Obüs Taburunda 4 ncü, 5 nci, 6 ncü Batarya olarak 12 adet 150/10.8 çaplı adi ateşli obüs; İntepe 4 ncü Ağır Topçu Taburuna bağlı Erenköy dolaylarında dört adet 120/30 çaplı Bulgar Muhasara Topu, 2 nci, 3 ncü, Batarya olarak İntepe dolaylarında sekiz adet 120/30 çaplı Bulgar Muhasara Topu, Karantina dolayında 4. Obüs Takımı'nda 120/11.6 çaplı iki adet sahil savunma topu ile yine aynı bölge komutanlığı Numune Topçu Taburuna bağlı 7 nci, 8 ncü Batarya olarak Karantina dolaylarında sekiz adet 150/10.8 çaplı adi ateşli obüs mevcuttur.⁸⁷

81 BOA, DH. EUM. VRK, 25/6.

82 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-3.

83 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-4.

84 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-23.

85 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 118, Dos. 555, F. 16-4.

86 *Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap* Belgeler: Kuruluş 9; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13.

87 *Genelkurmay Çanakkale Cephesi I nci Kitap*, Çizelge 10; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13.

Binbaşı Halit gurubu Erenköy, Yüzbaşı Ali gurubu Karantina⁸⁸; Yüzbaşı Hasbi gurubu da İntepe⁸⁹ top hizmetlerinden sorumludur.

Anadolu Mecidiye Tabyasında bulunan havan bataryası, Erenköy kuzeyinde mevzilendirilerek Erenköy Bölge Komutanlığı'nın emrine verilmiştir.⁹⁰

Kadro dışı bulunan mantelli toplardan ikisi uçaksavar göreviyle Erenköy'de mevzilendirilmiştir.⁹¹

17 Mart 1915 günü sağlık hizmetleri olarak Karantina'da sargı yeri; Erenköy'de Seyyar hastane, sargı yeri ve araba durak yeri; İntepe'de ise sargı yeri ve araba durak yeri mevcuttur.⁹²

18 Mart 1915 Zafer Günü⁹³

*Birinci Filo saat 10.00'a doğru Boğaz girişine yaklaşmaya başladı. Birleşik Filo'nun önündeki muhripler muharebe alanını taramakta idi. Saat 11.00'de Kumkale gerisinden açılan obüslerin ateş etkisi altına girdiler. Gemiler kendileri için belirlenen ateş hattına doğru ilerledikçe tedirgin edici ateş gittikçe artıyordu.*⁹⁴

Saat 11.15'te Triumph, Halileli sırtlarına ilk mermiyi attı. İntepe'deki bataryalar buna karşılık vermeye başladılar.⁹⁵ İngiliz muharebe gemileri saat 12.06'ya kadar kapalı mevzide bulunan Türk toplarıyla, obüsleri gittikçe ateşlerini artırmışlardı. Aslında bu toplardan gemiler etkili bir isabet almamışlardı. "A Hattı"nda bulunan gemilerden Agamemnon Muharebe Gemisi ile İnflexible Muharebe Kruvazörü yeni hasar görmeye başlamışlardı. Bombardımanın başlamasından 10 dakika sonra Erenköy'ün güneyinden dört obüsten oluşan bir batarya, ateşini Agamemnon muharebe gemisi üzerine toplamış ve 12.45'te mesafesini belirlemiştir. Bundan sonra geçen 25 dakikada sözü edilen gemiye 12 vuruş yapmıştır.

88 Genelkurmay Çanakkale Cephesi İnci Kitap, Kroki 10-A; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13.

89 Genelkurmay Çanakkale Cephesi İnci Kitap, Kroki 11; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13.

90 Genelkurmay Çanakkale Cephesi İnci Kitap, s. 232.

91 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 118, Dos. 555, F. 16-4.

92 Genelkurmay Çanakkale Cephesi İnci Kitap, Kroki 19.

93 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-8, 1-9; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-10, 1-11; ATASE Arşivi, No. 7/1725, Kls. 5637, Dos. H-1, F. 1-94, 1-95; ATASE Arşivi, No. 7/1726, Kls. 5283, Dos. H-14, F. 1-3, 1-8; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-13, 1-14; BOA, HR. MA, 1123/66; BOA, DH. EUM. 3. Şb, 4/37; BOA, HR. SYS, 2109 / 11; Bazı denizaltılar dışında, Birleşik Filo'dan hiçbir muharebe gemisi -18 Mart 1915 günü de dahil- hiçbir zaman Soğanlıdere-Dardanos çizgisinden daha kuzeye asla geçememiştir. Bu mevki ise Boğaz'ın en dar kısmı olan Çanakkale-Kilitbahir'e 13 km. güneydedir.

94 Genelkurmay Çanakkale Cephesi İnci Kitap, s. 195.

95 A.g.e., s. 204.

“A Hattı”nda Sancak kanadında bulunan Inflexible Muharebe Kruvazörü yeni hasar görmeye başlamıştı. Anadolu yakasındaki obüslerce ciddi olarak rahatsız ediliyordu.⁹⁶

Aynı gün 8. Ağır Topçu Alayına bağlı Erenköy dolayındaki Erenköy 2 nci Ağır Obüs Taburu 426 top mermisi harcamıştır.⁹⁷

Günün sonunda bilançoya bakıldığında Türkler sahil topları ve mayın mâniaları ile müdafaalarında eşsiz bir zafer kazanırken, karşı tarafın üç büyük muharebe gemisi batmış, dört gemisi de kullanılamaz hale gelmiştir.

19 Mart 1915 ve 25 Nisan 1915 Günleri

Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Cevat Paşa, İngiliz ve Fransızların uğradıkları yenilgi karşısında bu kez karadan büyük bir çıkarma harekâtına girebileceklerine işaretlerle 20 Mart 1915 günü Başkomutanlığa mevcut savunma düzeninde, tamamlayıcı bir değişikliğe gidilmesini önerdi. Cevat Paşa, “Erenköy’den Kumkale ve Beşiğe’ye kadar Anadolu kıyı kesiminin 64 ncü Alay ve Beyoğlu Jandarma Alayı’yla takviye edilerek 11 nci Tümen tarafından gözetlenip savunulması ve Tümeden bir alayın da Erenköy’de bulunması”nı istiyordu.⁹⁸

Müstahkem Mevki Komutanlığı’ndan 20 Mart 1915’te birliklere verilen emirler içerisinde “Karantina’dan Kumkale’ye kadar olan Çanakkale Boğazı’nın bu kesimlerinin çok kuvvetli bir biçimde gözetlenmesi ve savunulması” da isteniyordu.⁹⁹

Boğaz girişinde filodan görevlendirilen gemiler Türk mayın hatlarına yaklaşmayı denediler. 28 Mart 1915 Pazar 19.30’da Domuzdere’nin yaklaşık kuzey burnundan bir mil kadar dik olarak açıldıktan sonra mayınlar yüz – yüz elli metre gibi değişik aralıklarla atıldı. Motorbot da sahilden bin metre açık olarak aynı yer ve yönde üç Rus mayını attı. Bunlar atıldıktan sonra düşmanın iki destroyeri Boğaz girişinden gözüktüler ve motoru takip ettiler. Fakat bir süre sonra obüsler ateşe başlamış olduğundan düşman gemileri ilerleyememiştir.¹⁰⁰

96 *A.g.e.*, s. 196.

97 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-13, 1-14, 1-16; ATASE Arşivi, No. 6/1726, Kls. 5283, Dos. H-14, F. 1-3, 1-4; ATASE Arşivi, No. 7/1736, Kls. 5640, Dos. H-9, F. 1-2; ATASE Arşivi, No. 7/6968, Kls. 5675, Dos. H-1, F. 1-11, 1-12.

98 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-19; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-21;

99 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-21, 1-22; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-22, 1-23.

100 Nazmi Bey, *a.g.e.*, s. 51.

2 Nisan 1915 Cuma günü öğleden sonra Boğaz girişinde gözüken düşman gemisi Halileli'nde ve İntepe'deki obüslere ateş açmış ve karşılık verilmiştir.¹⁰¹

4 Nisan 1915 Pazar günü Düşman bugün Seddülbahir'den İntepe'de ve Halileli'deki 12'lik obüslere ve Eskihisarlık'taki 10/5'lere ateş etti. Mermi ile 18 Mart tarihinde harap olan Kilitbahir torpido iskelesinin ahşap kısmı tamir edilmiş; rayları ve diğer bölümleri henüz yapılmamıştır. Düşmanın iki zırhlı himayesinde yedi sekiz adet gemileri içeri sokulmak istemişse de bataryalar tarafından defedilmiştir.¹⁰²

5'nci Ordu Komutanı Liman von Sanders'e Göre Anadolu Yakası

5'nci Ordu Komutanı Liman von Sanders, Boğaz çevresindeki kıyı savunması ile ilgili olarak, güneyde Anadolu yakası ile kuzeyde Saros bölgesini birinci derecede önemli tutmuştur¹⁰³:

“Düşmanın buradan girişeceği büyük bir çıkarma hareketi, kuvvetli bataryalarımızla istihkâmlarımıza arkadan taarruz ederek bunları kendisine zarar vermeyecek bir hale koymak amacını güder. İşbu çıkarmanın çoğu Bozcaada karşısındaki Beşiğe limanında veyahut Kumkale'de ve Karanlık Liman'da mümkün olabilir... Bu bakımlardan 3'ncü Tümen ile 11'nci Tümen'in mürettep bir kolordu halinde Erenköy güneydoğusunda yerleşmesini teklif ederim. Bu kolordu buradan gelerek Bozcaada karşısında gerek Kumkale ve aynı zamanda Karanlık Liman'da yapılacak çıkarmalara karşı koyabilir. El bombalarıyla Kara Menderes Çayı üzerindeki köprüler de tahribe hazır bulundurulur.”

Anadolu yakası topografik yapısı itibarıyla, amfibi bir çıkarmayı kıyı başı üzerine rahatlıkla taşıyabilecek bir karaktere sahipti. Yukarıdaki raporunda belirttiği gibi Çanakkale Müstahkem Mevkii'nin topçu gücü bir kısmıyla Anadolu yakası üzerinde bulunuyordu. Dolayısıyla bu kesim Boğaz savunmasının en hassas kanadını oluşturmakta idi. Burasının elde edilmesi ile Müstahkem Mevki zaafa uğradı. Çünkü Çanakkale – Erenköy – İntepe – Hamidiye (Sarıçalı) – Ezine yolu soşe olarak yapılan tek yoldu. Ayrıca bu yolun Kalvert Çiftliği'ne kadar, birçok yerinde Çanakkale Boğazı'na açıldı.¹⁰⁴

101 A.g.e., s. 53.

102 Aynı yer.

103 ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-1, F. 1-5.

104 Genelkurmay Çanakkale Cephesi 1 nci Kitap, s. 23.

5'nci Ordu Komutanı Liman von Sanders Paşa'nın Gelibolu'ya gelişinden sonra, daha ilk haftadan itibaren almakta olduğu ve almayı düşündüğü düzenlemeler, onun büyük bir ölçüde düşman çıkarmasını Saros Körfezi ile Anadolu kıyılarından beklediğini göstermektedir.¹⁰⁵ Bu sebeple de tertibatını beklentisi çerçevesinde uygulamaya başlamıştır: 15'nci Kolordu (3'ncü ve 11 nci Tümenler) Komutanı Korgeneral Weber Paşa'nın Anadolu yakasında görevlendirilmesi, en somut uygulamalardan sadece biridir.¹⁰⁶

İki kıyıdaki obüslerin ölü bölgesini kapamak ve bunların ateşlerinin Çanakka- le Boğazı'nın ortasına doğru pekleştirmesi düşünülmüş, bu amacı gerçekleştirecek biçimde havanların mevzilendirilmesi kararlaştırılmıştı. İlk olarak Anadolu Mecidi- ye Tabyasında bulunan havan bataryasının Erenköy dolaylarında mevzilendirilerek Erenköy Bölge Komutanlığı'nın emrine verildi.¹⁰⁷

*4 Nisan 1915 günü İntepe ve Hisarlık Bataryalarımıza ateş açan zırhlılar ara ara saat 17.00'a kadar her iki mevzie 100'den fazla mermi attıkları bildirilmiş, İntepe tarafından atılan bir mermi mayın arama tarama gemisine isabet ederek onda yangına sebep olmuş ve diğer gemiler tarafından Bozcaada'ya doğru götürülmüştür.*¹⁰⁸

*Numune Topçu Taburunun Filistin Cephesi'ne gönderilmiş olan 150/14'lük çabuk ateşli obüs bataryası, 6 Nisan 1915'te geldi. İntepe'de 120/30'luk bataryaların solunda mevzie girerek, 7 Nisan 1915'te Birleşik Filo'ya bağlı gemilerle yapılan bir muharebeye katıldı.*¹⁰⁹

*9 Nisan 1915 akşamı gözetlemede bulunan zırhlı Yenişehir açığından endirekt olarak İntepe top mevziine bombalar atmış, dört çadır ve dört tüfek hasara uğramıştır.*¹¹⁰

105 ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 180, Dos. 774, F. 4, 4-4; ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-14, F. 2, 3; ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-11, F. 1-18, 1-19; ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-11, F. 1-19, 1-20; ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-10, F. 1-16.

106 ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 2; ATASE Arşivi, No. 7/1831, Kls. 5775, Dos. H-1, F. 1-8; ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 2; ATASE Arşivi, No. 4/ 8749, Kls. 3474, Dos. H-1, F. 1-57, 1-58; ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 2-5, 2-6; ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 1-23; BOA, İ. HB, 1333. Ca/36

107 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-6, 1-18.

108 BOA, DH. EUM. VRK, 14/85.

109 ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-14, F. 1-7, 1-8; ATASE Arşivi, No. 7/6968, Kls. 5675, Dos. 1, F. 1-44; ATASE Arşivi, No. 1/1725, Kls. 5636, Dos. H-1, F. 1, 1-3.

110 BOA, DH. EUM. VRK, 14/87.

Kumkale Çıkartması

Fransızlar tarafından şaşırtma ve oyalama amaçlı, fiilen icra edilen çıkarma, Boğaz'ın Anadolu yakasının ucundaki Kumkale bölgesine yapıldı. Buradaki amaç, Anadolu yakasındaki Türk birliklerinin Gelibolu Yarımadası'na takviyesini engellemek ve bölgedeki Türk topçusunun, Seddülbahir ve civarına çıkarma yapacak askerleri rahatsız etmesine engel olmaktı. Buraya çıkarma yapacak Fransız kuvveti, 3.000'i aşkın asker ve 4 toptan oluşan bir sahra bataryası idi.

Kara harekâtı başladıktan sonra ilk iki gün Anadolu top ve bataryaları, hem Kumkale çıkarması sebebiyle “tespit” edilmeleri yüzünden hareketsiz kalmaları ve hem de beş noktadan yapılmış olan çıkarmanın oluşturduğu Seddülbahir bölgesindeki belirsizlik aşamasında aktif olamamaları doğal sayılmalıdır. Nitekim Genelkurmay'ın görüşü de aynı doğrultudadır:

“Bu hengâmede Anadolu obüs bataryalarından umut edilen bir yardım ve destekleme yapılamamıştı. Ateş menzili İntepe bataryaları için elverişli idi. Fakat Boğaza giren Agamemnon muharebe gemisiyle Kumkale'yi saran Fransız filosunun sol kanat gemileri İntepe topçusunu baskı altına almış bulunuyordu. Ara sıra Kerevizdere istikametinden ateş sesleri duyulmakta, gemiler arasında su sütunları kaldıran birkaç mermi taburun yalnız bırakılmadığını göstermekteydi.”¹¹¹

“Müstahkem Mevki Komutanlığı, 210/22 mm.lik kısa namlulu iki ağır topu İntepe mevzilerine yerleştirmiştir. Boğaza giren düşman gemilerinin Seddülbahir cephesini yandan ateşe tuttıkları görülmüş, Erenköy obüs grubunun bu gemilerle baş edememesi üzerine böyle bir tedbir düşünülmüştü...”¹¹²

“Daha önceki günlerde tekrarlandığı gibi, bugün (1 Mayıs 1915) de bazı hafif su üstü kuvvetleri Boğaz'da dolaşp mayın hatlarımıza yanaşmak istedilerse de; Müstahkem Mevki set bataryaları ve diğer ağır bataryaların müdahalesiyle püskürtüldüler.”¹¹³

Kumkale sahiline yapılan çıkarma günü akıntı ile uğraşan ve duraklayan filika gruplarına İntepe'deki bataryalardan topçu ateşleriyle az çok zayıt verildi. Prince George, ağır ve orta topçu barajları altında tutulan bu kahraman bataryalar çok güç şartlar altında ateş görenlerine devam ederek bir filikayı batırdılar ve kafilelerin erken düzenlenebilmesine fırsat vermediler. Su üstü hareketlerini bir dereceye kadar karıştırdılar.”¹¹⁴

111 Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi V nci Cilt Çanakkale Cephesi 2 nci Kitap*, Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1978, s. 232. (Bu eser *Genelkurmay Çanakkale Cephesi II nci Kitap* olarak kısaltılacaktır.)

112 A.g.e., s.322.

113 A.g.e., s.340.

114 A.g.e., s. 51, 56.

Muallim Fuat, çocuklar için hazırladığı kahramanlık hikâyeleri gündemli *Kumkale Muharebeleri ve Kahraman İntepe Topçuları* adlı eserinde:¹¹⁵

“...Çanakkale’de Kumkale Muharebesi başlayıp biteli tam bir hafta oluyor bugün! (s.2)

Bir haftadan beri ben bir takım askerle beraber Kumkale’deyim. Deniz kıyısında bir evin içinde.

İntepe, bizim sağ gerimizde, bize bir saat uzakta, Kumkale’den Çanakkale’ye giden yol ile sahil arasındadır.

İntepe’de birkaç topumuzla bir avuç kahraman topçumuz vardır bizim!

Bunlar, bu bir avuç kahraman topçular, Boğaz’ın karşı sahilinde Seddülbahir civarında düşmanın yürüyüş kollarını filan görürlerse icabına göre bir top bazen birkaç top atıyorlar, İntepe’den. Fakat yaman top atıyorlar. Karşımızda duran büyük zırhlı ise bu bir veya birkaç topa karşı birkaç yüz topa mukabele ediyor.

Hem de delirmiş; kudurmuş gibi mukabele ediyor İntepe’ye. (s.4-5)

Güney Grup Komutanlığı, 4 Haziran 1915 günü 9 ncu Tümeğe gönderdiği emirlerin sekizinci maddesinde, Anadolu topraklarının neye göre hareket ettiği açık bir şekilde anlaşılır. “Topçu, ancak taraflar göğüs göğüse geldikten sonra ateşleriyle piyademeze yardım edecektir....Düşman mevziinin gerilerinin düşman tarafından takviyelerini ateş altına alacaktır.”¹¹⁶

Seddülbahir Sağ Kanat Bölge Komutanlığı’nın Anadolu topçusundan istekleri içinde, “düşman topçusu Harapkilise sırtındaki düşman eline geçen ilk siperi ateş altına aldığından topçumuzun buraya ateş etmesi” de vardır.¹¹⁷

1 nci Kolordu Komutanı Mehmet Ali Paşa, 5 Temmuz 1915 sabahı başlatacağı hücumla ilgili, keşif sonrası verdiği emirlerin iki maddesinde şu ifadelere yer vermişti: “Topçu, İngilizlerin taarruzunun farkına varıp ateş açmaya başlamasıyla ateşe başlayacaktı. Topçu, kıyı boyunu Zığındere vadisini ve İngiliz mevzilerinin gerilerini dövecekti.”¹¹⁸

İkinci büyük çıkarma ihtimali olarak hâlâ Anadolu yakasını gören Ordu Komutanı Liman Paşa, “... Bu taarruzda donanmasının bir bölümünü kullanarak bir taraf-

115 M. Fuat, *a.g.e.*, s.2, 4-5, 20.

116 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-16, F. 1-67.

117 ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-16, F. 1-68.

118 Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi V nci Cilt 3 ncü Kitap Çanakkale Cephesi Harekâtı*, Askeri Tarih Yayınları, Ankara 1980, s. 192. (Bu eser *Genelkurmay Çanakkale Cephesi III ncü Kitap* olarak kısaltılacaktır.)

tan mevzilerimizi gemi toplarıyla döverken, diğer yandan Anadolu bataryalarımızın Yarımada'nın güney bölgesine etkili katılışına engel olabilmek için, Anadolu kıyıları ve özellikle İtepe, Kumkale bataryalarımızı¹¹⁹ ateş altına alacaktır"¹²⁰ şeklinde düşüncesini ortaya koymaktadır.

30 Kasım 1915'te Seddülbahir bölgesinde şiddetli savaşlar olmuştur. Seddülbahir bölgesindeki çarpışmalara Anadolu'daki bataryalarımız da katılmıştır.¹²¹

Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan belgeler, Çanakkale Cephesi'ndeki çarpışmalarda günü gününe Anadolu tabya ve bataryalarının ortaya koyduğu hizmeti aktarmıştır:¹²²

119 Muallim Fuat, *Çanakkale'de İtepe Topçuları* adlı kitabında:

"İtepe topçularının faaliyetleri hakkında verdiği bilgilerin yanı sıra Kumkale'den Seddülbahir'deki düşman ordugâhına yapılan top baskını anlatılmaktadır. Bir gece toplar, tekerleklerine paçavra sarılmış vaziyette sessiz sedasız atlar yerine topçu askerler tarafından çekilerek Kumkale sahiline taşınır. 12 top arabası Kumkale'nin deniz kıyısındaki kale gerisine yan yan dizilir. Bir süre sonra 12 toptan çıkan mermiler Seddülbahir'deki düşman ordugâhına gürültülerle düşmeye başlar. Toplam 120 top atılmıştır. Neden sonra gemiler projektörlerle Kumkale ve civarını tararlar. Ancak toplar Kumkale'den çoktan gitmiştir. Bunun üzerine gemilerden İtepe'ye mermi yağar. Zira düşman burunun dibindeki Kumkale'den atılan topları görmemiştir. Çünkü onlar, 'körün değneği bellediği gibi' o da İtepe'yi bellemiştir. (s.20)

Oysa İtepe'deki toplarımız Seddülbahir'deki düşman ordugâhını zaten tutmamakta, İtepe buraya yan gelmekte ve uzak düşmektedir. Ancak gemiler sabaha kadar İtepe'ye yağmur gibi top yağdırmıştır.

Sabah olduğunda Seddülbahir'deki düşman karargâhının harabeye döndüğü anlaşılır. Kumkale'deki askerlerimiz ise sabaha kadar İtepe'deki toplarımızın vaziyetini merak ederler. Sabah olunca dürbünle bakılınca İtepe'ye bir şey olmadığı anlaşılır. Dürbün başındaki askerlerimizden biri bu durumdan duyduğu sevinci şöyle haykırır: "İtepe sağ! Bir şey olmamış İtepe'ye." (s.22-25)

120 ATASE Arşivi, No. 4/8748, Kls. 3474, Dos. H-14, F. 10-7.

121 Nazmi Bey, a.g.e., s.115.

122 4 Nisan 1915 BOA, DH. EUM. VRK, 14/85; 8 Nisan 1915 BOA, HR. SYS, 2109/13; 20 Nisan 1915 BOA, HR. SYS, 2110/1; 29 Nisan 1915 BOA, HR. SYS, 2110/3; 5 Mayıs 1915 BOA, HR. SYS, 2323 /1; 2 Mayıs 1915 BOA, HR. MA, 1125/44; 12 Mayıs 1915 BOA, HR. MA, 1127/4; 14 Mayıs 1915 BOA, DH. EUM. VRK, 14/100; 15 Mayıs 1915 BOA, HR. MA, 1124/76; 12 Haziran 1915 BOA, HR. MA, 1127/19; 13 Haziran 1915 BOA, HR. MA, 1131/1; 10 Temmuz 1915 BOA, DH. EUM. VRK, 25/36; 8 Haziran 1915 BOA, DH. EUM. VRK, 25/25; 15 Haziran 1915 BOA, HR. MA, 1131/35; 17 Haziran 1915 BOA, HR. MA, 1131/52; 19 Haziran 1915 BOA, HR. MA, 1131/73; 21 Haziran 1915 BOA, HR. MA, 1132/24; 28 Haziran 1915BOA, HR. MA, 1133/3; 29 Haziran 1915BOA, HR. MA, 1133/20; 1 Temmuz 1915 BOA, HR. MA, 1133/58; 4 Temmuz 1915 BOA, HR. MA, 1134/7; 6 Temmuz 1915 BOA, HR. MA, 1134/24; 7 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1134/36; 10 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1134 /65; 11 Temmuz 1915 BOA, HR. MA, 1134/8; 12 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1134/98; 14 Temmuz 1915 BOA, HR. MA, 1135/24; 17 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1135/56; 19 Temmuz 1915 BOA, HR. MA, 1135/78; 22 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1136/28; 23 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1136/35; 24 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1136/50; 30 Temmuz 1915BOA, HR. MA, 1137/21; 14 Ağustos 1915 BOA, HR. MA, 1139/20; 01 Eylül 1915BOA, HR. MA, 1141/57; 05 Eylül 1915 BOA, HR. MA, 1142/8; 01 Eylül 1915BOA, HR. MA, 1142/42; 17 Eylül 1915BOA, HR. MA, 1141/5; 22 Eylül 1915BOA, HR. MA, 1144/6; 23 Eylül 1915BOA, HR. MA, 1144/22; 29 Eylül 1915BOA, HR. MA, 1144/83; 04 Ekim 1915BOA, HR. MA, 1145/37; 08 Ekim 1915BOA, HR. MA, 1142/45; 09 Ekim 1915BOA, HR. MA, 1146/15; 10 Ekim 1915BOA, HR. MA, 1146/37; 14 Ekim 1915BOA, HR. MA, 1155/36; 24 Ekim 1915BOA, HR. MA, 1147/81; 26 Ekim 1915BOA, HR. MA, 1148/12; 01 Kasım 1915 BOA, HR. SYS, 2099/10; 03 Kasım 1915BOA, HR. MA, 1155/49; 04 Kasım 1915BOA, HR. MA, 1144/107; 13 Kasım 1915BOA, HR. MA, 1155/50; 03 Aralık 1915BOA, DH. EUM. VRK, 25/50; 22 Aralık 1915BOA, HR. MA, 1152/62;

Arşiv belgelerinde tabya ve bataryaların adları şu şekilde yer almaktadır: “Anadolu bataryalarımız”, “İntepe bataryalarımız”, “Kumkale bataryalarımız”, “Erenköy bataryalarımız”, “Karantina bataryalarımız”, “Çakaltepe bataryalarımız”, “Halileli bataryalarımız”, “Eskikale bataryalarımız”...

Bu adlar bazen mevki olarak da aktarılır: “Anadolu sahilindeki bataryalarımız”, “İleri sürülen bataryalarımız”, “Mestur sahil bataryalarımız”, “Boğaz’da Anadolu bataryalarımız”, “Anadolu Boğaz bataryalarımız”...

Türk tabya ve bataryalarının karşılaştığı bombardımanlardan da bahsedilir: “Boğazın methal civarındaki bataryalarımıza”, “Çanakkale Boğazı haricinden methal civarındaki bataryalarımıza”, “Boğaz methalinde ileri bataryalarımıza”, “Boğaz methali civarından”, “Anadolu kısmındaki bataryalarımıza”, “methal civarındaki bataryalarımızı”, “İleri bataryalarımıza karşı düşmanın birkaç zırhlısı başarısız ateş etmiş”, “İntepe ve Orhaniye’yi bombardıman etti”, “Bataryalarımıza ve avcı siperlerine karanlık basıncaya kadar binlerce mermi endakt ettiklerine mukabil bir zabıt ile üç asker hafifçe yaralandı”, “Boğaz’ın methal civarındaki bataryalarımıza dün de düşman gemileri tarafından bombardıman edildi”, “Denizde düşman gemileri pek uzaklardan methal civarındaki bataryalarımızı fasilalı fakat tesirsiz bombardıman etti”.

Ayrıca tek tek tabya ve bataryaların olağanüstü başarıları aktarılmaya çalışılır: “Seddülbahir’deki düşman ordugâh ve mevzilerini etkili bir şekilde taciz eden ileri bataryalarımız”, “Anadolu sahilindeki bataryalarımız Seddülbahir’deki düşman iskeleleriyle ordugâhlarına tesirli ateşler etmektedir”, “Düşman kayıplarını ikmale gelen iki taburluk kadar kuvvet dün ileri sürülen bataryalarımızın etkili ateşleriyle perişan şekilde dağıtılmıştır”, “Zırhlılar methalden Boğaz’a girmeye teşebbüs etmişlerse de mükerrenen karşıt ateşlerimizle uzaklaştırılmıştır”, “İntepe’deki bataryamız Seddülbahir’deki iskele ile ordugâhını muvaffakiyetle bombardıman etmiş ve yangın müşahede olunmuştur”, “Morto Limanı’na gelip bombardımana başlayan bir zırhlı Anadolu bataryalarının endaktı üzerine çekilip gitti”, “Anadolu sahilindeki bataryalarımız Seddülbahir’deki düşman iskeleleriyle ordugâhlarına tesirli ateşler etmektedir”, “Seddülbahir’de düşman ordugâhıyla topçu mevzileri sahil bataryalarımızın muvaffakiyetli ateşleriyle dövülmektedir. Düşman bu netice ile topçu mevzilerini tebdile mecbur olmuştur”, “Çanakkale sahil bataryalarımız dünkü kara muharebesine iştirak eden düşman zırhlılarına ve Seddülbahir’deki bataryalarına epey hasar vermiştir. Anadolu sahilinde bir bataryamız Majestic sisteminde bir zırhlıya dört mermi isabet ettirmiş, zırhlı hemen methali terk etmiştir”, “İleri sürülen bir bataryamız Seddülbahir’de bir düşman bataryasının toplarını tahrip etmiştir”, “Anadolu bataryalarımız dün düşman gemilerinin mukabelesine maruz kalmaksızın Seddülbahir’de düşman mevziine muvaffakiyetli ateşler açmıştır”, “Hemen her gün bataryalarımızın müessir endaktlarına maruz kalan

düşman dün bu bataryalarımız üzerinde uçurduğu uçaklarıyla yedi bomba atmış ise de hiçbir muvaffakiyet elde edememiştir”, “Sahil bataryalarımız Seddülbahir’de düşman topçularıyla kıtalarını ve tayyare hangarlarını bombardıman ettiler”, “Anadolu sahil bataryalarımızın endahıyla Tekke Burnu civarında bir düşman cephaneliği berhava edilmiştir”;

Çanakkale Boğazı’na girmeye ve ilerlemeye çalışan her türlü su üstü aracı derhal vurulmaya, uzaklaştırılmaya çalışılır: “Tarafımızdan atılan bir mermi bir taharri sefinesine isabetle yangın vukua getirmiş”, “Çanakkale Boğaz’a yaklaşmak isteyen düşman mayın arama-tarama gemilerinden biri, bataryalarımızdan atılan mermi isabeti neticesi Kumkale açıklarında batmıştır”, “Seddülbahir burnunda sahilin mestur kısımlarına çıkarak gizlenen düşman kuvveti Anadolu sahilindeki bataryalarımızın ateşleri altında barınamayacak vaziyette kalmışlardır”, “Dün bu bataryalarımıza şiddetle ateş açan Fransız Dördüncü Henri Zırhlısı’na on mermi isabet etmiştir”. “Kerevizderesi civarına sokularak sol cenahımıza ateş eden düşman torpido muhriplerinden ikisi Anadolu sahil bataryalarımızın isabetli ateşleri üzerine Boğaz’dan firar ettiler”.

Müttefiklerin Anadolu topçusuna bakışına da kısaca değinmek gerekirse:

General Hamilton 3 ncü Kirte muharebesinin üçüncü günü 7 Haziran 1915’te iki gün önce üzgün ve kırgın olarak ayrıldığı Seddülbahir bölgesine gelmişti. Bu güne ait anılarında özellikle Türk topçularının kendisini şaşkınlık içinde bırakan ilginç bir hareketine yer vermişti¹²³:

“Kamptan erken ayrılıp Seddülbahir bölgesine gittim. Türk esirlerle Mısırlı Arap İşçi Taburlarına inşa ettirilen ve kum torbalarından yapılmış rıhtımda General Wallace ile karşılaştım. Wallace Genel Haberleşme Müfettişi olarak atanmıştı. W plajı bölgesine vardığımda, 29 ncu Tümen mevzilerine doğru yürürken, beni Hunter Weston, General de Lisle ve General Dolan karşıladı. Bu sırada Asya yakasındaki Türk bataryaları, etrafı bombardıman ediyordu. Öğle yemeğinden sonra General Gourand’un genel karargâhını da ziyaret ettim.

Köy boyunca yürürken heyecanlı bir manzara izledik:

Türk topları, namlularını, hayvan yemi yüklü bir Fransız taşıt gemisine (Annam gemisi) çevirmişlerdi. Geminin kaptanı, Alman denizaltısı tehlikesine karşın cesaret gösterip yoluna devam etmiş ve Mondros limanında boşaltma yerine V plajına demirlemişti. Fakat demir yerine varıncaya kadar aldığı isabetlerden ötürü gemide yangın çıkmıştı. Muhriplerle mayın tarama görevi yapan balıkçı gemileri yardıma koştu. Yangın kontrol altına alındı. Ardından kendi makineleriyle hareket edip buradan ayrıldı.

Ben buna şaşım: Türkler, birkaç mermi daha atsalardı, gemi muhakkak ba-

123 İan Hamilton, *Gelibolu Günlüğü*, İstanbul 1915, s.167-168.

tacaktı. Ama atmadular. Türkler, ateşlerini durdurmuşlardı nedense! Hâlbuki gemi tutuşmuş, baca gibi tütüyordu. Nedense Türkler değeri biçilmez ödülü almaktan vazgeçmişlerdi.”

Çanakkale muharebelerinde Fransız kuvvetleri karargâhında bulunmuş olan Charles Roux da, aynı olayı Hamilton'un hikâyesine benzer biçimde anlatmış; yazısının sonunu şöyle bağlamıştır:¹²⁴

“Annam gemisi tutuştuğu sırada, Gouraud, General Hamilton, General Hunter Weston, Braith Waite konuşmaktaydılar.

Anadolu bataryalarından çektiğimizi, İngilizlere göstermek ve ispat etmek için bundan uygun bir fırsat ve örnek olamazdı. Nitekim generaller, konuşmalarını bir süre keserek kaleden yangını seyrettiler.”

11 Haziran 1915 tarihinden itibaren yeni bir çıkarmanın gelişmesi halinde, Erenköy-Yenişehir bölgesinde mevzilenen Türk topçularının Yarımada'daki İngiliz ve özellikle Fransız birliklerine yaptığı taciz ateşleri önlenecekti.¹²⁵

General Hamilton'u topçu ve özellikle cephaneye yetersizliği çok kaygılandırıyor-
du. Türklerin Asya yakasındaki ağır bataryalarının susturulması önemliydi.¹²⁶

83 Rakımlı Tepe muharebelerinde (21-22 Haziran 1915) Türk topçu ve makineli tüfek ateşleri karşısında ağır kayıplar veren Fransız birlikleri, bütün gayretlerine rağmen Türk mevzilerine girememişti.¹²⁷

General Gouraud 30 Haziran 1915 günü Kutsibey Tepesi mevziini ele geçirmeye karar verdi. Bu sırada Suffren zırhlısı Anadolu kıyısındaki Türk bataryalarını ateş altına almak suretiyle taarruzu endirekt olarak destekleyecekti. General aynı gün komuta yerinden dönerken seyyar hastanede tedavi edilen bu günün yaralılarını ziyaret etmek istemiş; bu amaçla karargâhtan hastaneye dönerken Anadolu yakasındaki Türk bataryalarından gelen bir mermi Menzil Komutanı Albay Etyevan ile birlikte Generalin geçmekte olduğu yola düşmüş ve General Gouraud yaralanmıştı.¹²⁸

Türk topçuları, Temmuz ayının ilk haftasında Seddülbahir kesimlerindeki İngiliz ve Fransız kuvvetlerinin cephe ve gerileri için büyük tehlike oluşturmaya başlamıştı. Özellikle Anadolu yakasındaki Türk topçuları, Yarımada'da Fransız birlikleri-

¹²⁴ Charles Roux, *Çanakkale Seferi*, İstanbul 1921, s. 98.

¹²⁵ *Genelkurmay Çanakkale Cephesi III ncü Kitap*, s. 113.

¹²⁶ *A.g.e.*, s.110.

¹²⁷ *A.g.e.*, s.125.

¹²⁸ Roux, *a.g.e.*, s. 120.

ne hiç rahat vermiyordu. Hele; General Gouraud'nun buradan atılan mermilerden biriyle yaralanması, Fransızların morali üzerinde büyük ölçüde yıkıcı etki yapmıştı. Bu Türk topçularının Seddülbahir'deki İngiliz ve Fransız mevzilerine ve gerilerine yandan etkisi olması, büyük kayıp vermelerine neden oluyordu. Ayrıca Yarımada'nın güney ucunda, birlikleri dinlendirecek kampların kurulması imkânı yoktu. Dar bir alanda demir levhalarla örtülü dinlenme siperi yapabilmişlerse de bunlar, topçu ateşinden korunmaya yetmiyordu.¹²⁹

Açık arazide taarruza kalkan Fransız kıtaları, Türk topçusunun şarapnel ateşleri altında ağır zayıt vererek ilerlemeye başladılar. Sağdan taarruza katılan Chatham taburunun harekâtı gelişmedi.¹³⁰

12 Temmuz günü Kanlıdere'nin doğu yamaçlarından ilerleyen İngilizler, Türk topçularının 16.15'te başlattığı şiddetli ateş ve yandaki erlerin bombalarla hücumu sonunda ele geçirdiği siperlerin bir kısmını boşaltmak zorunda kalmıştı.¹³¹

Sonuç

Çanakkale cephesinde her an nice kahramanlıklar yaşanmıştır. Bazen bu kahramanlıkların içinde çoğu zaman ikinci planda imiş gibi görünen Çanakkale Anadolu yakası Erenköy, İntepe, Karantina, Çakaltepe, Çamlık, Kumkale, Orhaniye, Cevat Paşa, Halileli ve Eskikale topları ve topçularının öyle özverili hizmetleri vardır ki; onlara da hak ettikleri yeri tahsis etmek, tarihçinin en temel görevlerinden biridir.

Araştırmada ATASE ve BOA arşiv malzemeleri, Genelkurmay Başkanlığı'nın Çanakkale konulu üç cilt eseri ve diğer anı nitelikli kaynaklarda yararlanılmıştır.

Cephedeki diğer tabyaların yanı sıra, en az beş-altı farklı yerde konuşlandırılmış Boğaz girişindeki Anadolu tabya ve bataryaları, Çanakkale muharebelerinin her bir aşamasında İtilafların bir taraftan su üstü kuvvetlerinin Boğaz'ı geçme teşebbüslerine karşı, muharebelerin sonuna kadar, neredeyse bir yılı aşkın, görevler ifa etmiştir. Diğer taraftan mayın arama ve tarama amaçlı tecavüzî davranışlarına karşı sürekli tetikte olunmuş, hiç vakit kaybedilmeden bu görev de hakkıyla yerine getirilmeye çalışılmıştır.

Kara muharebelerine bakıldığında, kayıp verilerine göre, arazinin düz ve savunmasız olması sebebiyle, kuzey bölgesine kıyasla en az iki kattan daha fazladır. Durumun bu kadar kritik olduğu Seddülbahir bölgesinden gelen emirler doğrultusunda

129 Genelkurmay Çanakkale Cephesi III ncü Kitap, s. 234. 192.

130 A.g.e., s. 244.

131 A.g.e., s. 253.

–yine tüm yıla yakın– sıcak, soğuk, gece gündüz demeden, pek çok isabetli atışlar gerçekleştirmiş olması, Anadolu tabya ve bataryalarının hizmetinin kıymetini ne kadar artırdığı da ortadadır.

Tüm bu hizmetleri yapan kahraman topçularımız aynı süreç içerisinde Boğaz girişinden gelen ve çok tahribat veren sayısız bombardımana da göğüs ermek zorunda kalmışlardır.

Yukarıdaki bahsedilen olağanüstü hizmetlerin yanı sıra daha az top mermisi harcama, karşı tarafın kaynaklarını azaltmaya zorlama, moral ve motivasyonunu bozma amaçlı pek çok farklı metotlar da başarılı şekilde kullanılmıştır. Bunlardan birisi de sahte bataryalardır. Pek çok arşiv belgelerinde, anı kitaplarında geçen, Anadolu ve Gelibolu Yarımadası Boğaz girişi sırtlarına yerleştirilen kara barut kullanılan, şiddetli sesler ve kesif dumanlar çıkaran, çoğu soba borularından yapılmış sahte bataryalar, İtilaf donanmasını defalarca yanıltmış, onları kendi üzerine çekmeyi başarmış, sık sık yer değiştirerek, sürekli savaş gemilerinin ateşlerini dağıtmış, onlara çok cephane sarf ettirmiş ve böylece öteki bataryaların tahrip olmasına engel olmuştur.

Karşı tarafın Anadolu topraklarının tacizleri ile ilgili çaresizliklerini bir defa daha tekrarlamakta fayda vardır:

Çanakkale muharebelerinde Fransız kuvvetleri karargâhında bulunmuş olan Fransız Charles Roux, yazısının sonunu şöyle bağlamıştır: *“Anadolu yakasından atılan mermiler sebebiyle tutuşan hayvan yemi taşıyan Annam gemisini seyrederken, Albay Gouraud, General Hamilton, General Hunter Weston, Braith Waite konuşmaktaydılar. Anadolu bataryalarından çektiğimizi, İngilizlere göstermek ve ispat etmek için bundan uygun bir fırsat ve örnek olamazdı. Nitekim generaller, konuşmalarını bir süre keserek kaleden yangını seyrettiler.”*

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

1) Genelkurmay ATASE Arşivi

- ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-8.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-25, 1-56.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 118, Dos. 555, F. 16-4.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-26, 1-27.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-37.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-6.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-15.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-51.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-9.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-9, 1-20.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-52.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-42.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-47, 1-50.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 1-50, 1-51.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 180, Dos. 774, F. 1-5, 1-6.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 180, Dos. 774, F. 4, 4-4.
ATASE Arşivi, No. 1/1, Kls. 121, Dos. 572, F. 13, 1-15.
ATASE Arşivi, No. 1/1725, Kls. 5636, Dos. H-1, F. 1, 1-3.
ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 2.
ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-1, F. 1-57, 1-58.
ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 2-5, 2-6.
ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 2.
ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-1, F. 1-5.
ATASE Arşivi, No. 4/8748, Kls. 3474, Dos. H-14, F. 10-7.
ATASE Arşivi, No. 4/8749, Kls. 3474, Dos. H-3, F. 1-23.
ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-11, F. 1-18, 1-19.
ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-11, F. 1-19, 1-20.
ATASE Arşivi, No. 5/2453, Kls. 3964, Dos. H-10, F. 1-16.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-14, F. 2, 3.

- ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 1, F. 1-1, 1-3.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 70, F. 1-1.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-51.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-30, 1-33.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-52, 1-59, 1-86.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-34, 1-43.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H. 3, F. 1-59, 1-95, 1-100.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4836, Dos. H-1, F. 1-26.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-127 A.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-21, 1-23.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 3964, Dos. H-7, F. 1-15.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-3.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-4.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-23.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. 69, F. 1-13.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-8, 1-9.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-10, 1-11.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-13, 1-14.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-13, 1-14, 1-16.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-19.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-21.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-21, 1-22.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-22, 1-23.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-13, F. 1-6, 1-18.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-14, F. 1-7, 1-8.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-67.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-51.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-54, 1-56.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-3, F. 1-30, 1-33.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4836, Dos. H. 7, F. 1-61, 1-62, 1-64.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4624, Dos. H-69, F. 1-11.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-46.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-63.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-68.

- ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-81.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-84.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-85.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-88.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-90, 1-92.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4669, Dos. H-12, F. 1-90, 1-91.
ATASE Arşivi, No. 6/1666, Kls. 4659, Dos. 230, F. 1.
ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-53.
ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-54.
ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-57, 1-58.
ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-7, F. 1-61, 1-62, 1-64.
ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-16, F. 1-67.
ATASE Arşivi, No. 6/8903, Kls. 4836, Dos. H-16, F. 1-68.
ATASE Arşivi, No. 7/2328, Kls. 5653, Dos.1, F. 1-20.
ATASE Arşivi, No. 7/1725, Kls. 5637, Dos. H-1, F. 1-94, 1-95.
ATASE Arşivi, No. 7/1831, Kls. 5775, Dos. H-1, F. 1-8.
ATASE Arşivi, No. 7/1736, Kls. 5640, Dos. H-9, F. 1-2.
ATASE Arşivi, No. 7/6968, Kls. 5675, Dos. 1, F. 1-44.
ATASE Arşivi, No. 6/1726, Kls. 5283, Dos. H-14, F. 1-3, 1-4.
ATASE Arşivi, No. 7/1726, Kls. 5283, Dos. H-14, F. 1-3, 1-8.

2) Başbakanlık Osmanlı Arşivi

- BOA, DH. EUM. VRK, 25/50.
BOA, DH. EUM. 3. Şb, 4/37.
BOA, DH. EUM. VRK, 14/87.
BOA, DH. EUM. VRK, 14/100.
BOA, DH. EUM. VRK, 14/85.
BOA, DH. EUM. VRK, 25/36.
BOA, DH. EUM. VRK, 14/72.
BOA, DH. EUM. VRK, 14/74.
BOA, DH. EUM. VRK, 14/76.
BOA, DH. EUM. KLH, 5/24.
BOA, DH. EUM. VRK, 25/25.
BOA, DH. EUM. VRK, 14/85.
BOA, DH. EUM. VRK, 25/6.

BOA, DH. EUM. VRK, 14/69.
BOA, DH. EUM. VRK, 25/4.
BOA, HR. SYS, 2109/13.
BOA, HR. SYS, 2110/1.
BOA, HR. SYS, 2110/3.
BOA, HR. SYS, 2323/1.
BOA, HR. MA, 1125/44.
BOA, HR. MA, 1127/4.
BOA, HR. MA, 1124/76.
BOA, HR. MA, 1155/72.
BOA, HR. MA, 1127/19.
BOA, HR. MA, 1131/1.
BOA, HR. MA, 1131/35.
BOA, HR. MA, 1131/52.
BOA, HR. MA, 1131/73.
BOA, HR. MA, 1132/24.
BOA, HR. MA, 1133/3.
BOA, HR. MA, 1133/20.
BOA, HR. MA, 1133/58.
BOA, HR. MA, 1134/7.
BOA, HR. MA, 1134/24.
BOA, HR. MA, 1134/36.
BOA, HR. MA, 1134/65.
BOA, HR. MA, 1134/8.
BOA, HR. MA, 1134/98.
BOA, HR. MA, 1135/24.
BOA, HR. MA, 1135/56.
BOA, HR. MA, 1135/78.
BOA, HR. MA, 1136/28.
BOA, HR. MA, 1136/35.
BOA, HR. MA, 1136/50.
BOA, HR. MA, 1136/64.
BOA, HR. MA, 1137/21.
BOA, HR. MA, 1139/20.

- BOA, HR. MA, 1141/57.
BOA, HR. MA, 1142/8.
BOA, HR. MA, 1142/42.
BOA, HR. MA, 1141/5.
BOA, HR. MA, 1144/6.
BOA, HR. MA, 1144/22.
BOA, HR. MA, 1144/83.
BOA, HR. MA, 1145/37.
BOA, HR. MA, 1142/45.
BOA, HR. MA, 1146/15.
BOA, HR. MA, 1146/37.
BOA, HR. MA, 1155/36.
BOA, HR. MA, 1147/81.
BOA, HR. MA, 1148/12.
BOA, HR. MA, 1155/49.
BOA, HR. MA, 1144/107.
BOA, HR. MA, 1155/50.
BOA, HR. MA, 1152/62.
BOA, HR. MA, 1119/33.
BOA, HR. MA, 1120/81.
BOA, HR. MA, 1123/38.
BOA, HR. SYS, 2109 / 11.
BOA, HR. MA, 1123/66.
BOA, HR. SYS, 2099/10.
BOA, HR. SYS, 2109/12.
BOA, İ. HB, 1333. Ca/36
BOA, Y. PRK. ASK, 115/6.

Araştırma ve İncelemeler

- Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi V nci Cilt Çanakkale Cephesi 2 nci Kitap*, Harp Tarihi Yayınları, Ankara 1978.
- Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi V nci Cilt 3 ncü Kitap Çanakkale Cephesi Harekâtı*, Askeri Tarih Yayınları, Ankara 1980.

- Genelkurmay Başkanlığı, *Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, C.V, Çanakkale Cephesi Harekâtı, 1. Kitap (Haziran 1914-25Nisan 1915)*, Ankara 1993.
- Nazmi Bey, (Günümüz Türkçesine Aktaran: Dr. Ahmet Esenkaya), *Çanakkale Deniz Savaşları Günlüğü (1914-1922)*, Çanakkale Deniz Müzesi Komutanlığı Yayınları, İzmir 2004.
- Corbet, Julian, Çev: Ali Rıza Seyfi, *Harekât-ı Bahriye, C. II, Matbaa-i Bahriye*, İstanbul 1926.
- Hamilton, İan, *Gelibolu Günlüğü*, İstanbul 1915.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi, C.VIII*, İstanbul, ty.
- Muallim Fuat, *Kumkale Muharebeleri ve Kahraman İntepe Topçuları*, Resimli Su Basımevinde, Anadolu Türk Kitaphanesi Yeni Nesle Harp Hatıraları 2, Muallim Fuat Anadolu Türk Kitaphanesi, İstanbul 1932.
- Roux, Charles, *Çanakkale Seferi*, İstanbul 1921.
- Selahattin Adil (Yayına Hazırlayan: Enver Koray), *Hayat Mücadeleleri, Selahattin Adil Paşa'nın Hatıraları*, İstanbul 1982.
- Çakır, Ömer, "Muallim Fuat'ın Hatıralarında Kumkale Muharebeleri ve Kahraman İntepe Topçuları", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, 2. Troas Bölgesi Değerleri Sempozyumu, 31 Ağustos 2007 - 2 Eylül 2007, Çanakkale. 2. Troas Bölgesi Değerlendirme Sempozyumu Kitabı*, Çanakkale 2007.
- Karaca, Ali, "Şanlı Zafer'e Giden Yol İçin Asırlarca Süren Bir Emek Çanakkale Boğazının Tahkimi (1655 – 1915)", *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşları Araştırma Merkezi, 85. Yılında Atatürk ve Çanakkale Savaşları Sempozyum Bildirileri 23 – 24 Mart 2000 Çanakkale*, Çanakkale 2001.
- Sayılr, Burhan, "Erenköy ve Çevresinde Çanakkale Savaşları'ndan Tarihi Varlıklar ve Bugünkü Durumu", *I. Uluslararası Troas Bölgesi Değerleri Sempozyumu, 26 Ağustos 2006, İntepe/Çanakkale 2006*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale 2006.